

„Próbálok újra kutató lenni”

Születésnap beszélgetés Alföldi Lajos professzorral

– Professzor úr, amikor ön orvosi diplomát szerzett Szegeden, a baktérium-genetikáról még alig lehehet hallani. Később ön alakította meg a JATE Genetikai Tanszékét és az ön vezetése alatt indult meg Szegeden a biológiai központ genetikai intézete. Hogyan került kapcsolatba e tudományággal?

– A történet érdekes, de csak az akkori körülmények között rendhagyó. Szegedre 1949-ben kerültem Budapestről mint orvostanhallgató. A diplomát 1951-ben kaptam meg, majd az orvosegyetem mikrobiológiai tanszékén dolgoztam tovább. A bakteriofág törzsek tanulmányozása volt a témaköröm, s ennek során Ivánovics György professzor kezembe adott egy baktériumtörzset, amelyen kísérletezve egy érdekes jelenségre jöttünk rá. Számomra ez azért volt meghatározó, mert ugyanezzel a jelenséggel akkoriban a Pasteur Intézet híres, később Nobel-díjas francia professzora, André Lwoff is foglalkozott. Eredményünket a Nature című lapban közzétették, később pedig, 1955-ben, amikor idehaza némi enyhülés mutatkozott, úgy gondoltam, magam írok Lwoff professzornak. Legnagyobb meglepetésemre választ kaptam, és közölte, hogy 1956 szeptemberétől egy évre a Pasteur Intézet ösztöndíjasa lehetek. Elengedtek. Megérkeztem, s miközben beszélgettünk, megkérdezte, mi a véleményem a baktérium-genetikáról. Soha nem tanultam addig genetikát, és persze hihetetlennek tartottam, hogy baktériumokkal ily módon lehet foglalkozni. Mire ő kaján mosollyal jegyezte meg: „Tudja mit, fiatalember, akkor tanuljon most egy évig olyasmit, amit lehetetlennek tart”. Francois Jacob és Elie Wollman munkatársa lettem, akkor még mindketten fiatalok voltak; ami pedig a tanulást illeti, Jacques Monod kurzusát látogattam. A 60-as évek elején az említett tudósok közül hárman Nobel-díjat kaptak. Egy év múlva, 1957 szeptemberében hazatértem, és nekiláttam a szakmában terjeszteni azt, amit baktérium-genetikának neveznek. Így kezdődött.

– Mi hajította arra, hogy hazajöjjön, hiszen épp akkoriban hagyták el legtöbben az országot?

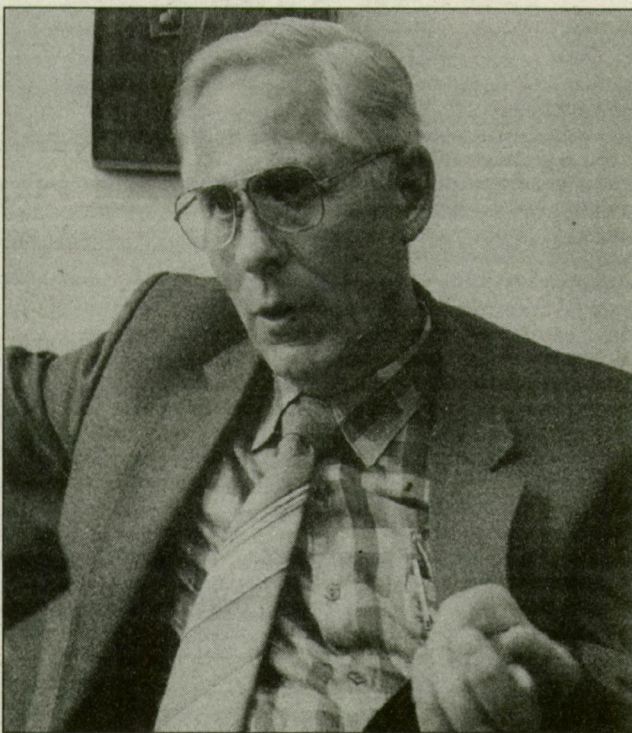
– Erre az ember csak azt tudja mondani, hogy itt vagyok itthon. Ez megmagyarázhatatlan dolog. Később is sokat voltam külföldön, és többször feltették ezt a kérdést. Amikor az ember megszületik, akkor belerögződik valami, amitől már nem tud szabadulni. Ez a valami nekem Magyarország. A nyugati világ-nyújtotta lehetőségek sokat jelentettek, de ezt nem törölték el. És az is közrejátszott, hogy nekem Magyarországot akkor már Szeged jelentette, úgy éreztem: Szegeden is Európában maradok.

– Ezekre az évekre az emberek mint rossz időkre emlékeznek. Ön hogyan élte át a 60-as, 70-es éveket?

– Elmentem már, hogy baktériumgenetikussá változtam át. Ez a szak akkoriban a tudományak olyan fejlődő ága volt, hogy teljesen lekötötte az ember érdeklődését. Élmény volt a terület fejlődését követni. Aztán pedig, amikor Szökefalvi-Nagy Béla professzor, a JATE akkori dékánja áthívott, hogy vállalnám el a genetika oktatását – akkor ismét egy csodálatos időszak kezdődött. Maroknyi lelkes fiatalembert tanítottam, akik akkor hallottak először a modern biológiáról, és én magam is akkor tanultam a szakma oktatását. Ennek is híre ment. Egészen Straub F. Brúnó professzorig, aki munkatársaival éppen az akadémiai kutatóközpont megalakításán gondolkodott.

– Ön elfogadta a felkérésüket. Nem bánta meg?

– Egy percre sem. Összességében úgy érzem, mi itt a központban szerencsés emberek vagyunk. A világ mindig olyan, hogy rossz is, meg

FOTÓ: GYENES KÁLMÁN

A Szegedért Alapítvány tudományos kuratóriuma idén Alföldi Lajos akadémikust, az MTA Szegedi Biológiai Központja genetikai intézetének igazgatóját találta legmértőbbnek az alapítvány tudományos díjára. Az indoklás szerint munkássága és egyénisége elválaszthatatlan Szeged felsőoktatási és tudományos életétől – Alföldi professzor az utóbbi két évtizedben kiemelkedően hozzájárult a város szellemiségének gazdagításához. Interjúnkkal 65. születésnapján köszöntjük a szegedi tudóst.

jó is. Igazságtalan volnék, ha azt mondanám, hogy a lehetőségeimben korlátoztak abban az időszakban. Ellenkezőleg. A Szegedi Biológiai Központ megszervezésénél úgy éreztük: valami váratlan és nagy lehetőséget kaptunk. Az Akadémia akkori vezetése ugyanis abból indult ki, hogy ha itt Magyarországon ilyen nagy kutatóintézet szervezésére van mód, akkor azt az európai standardoknak megfelelően kell megoldani. A Liszenko periódusnak akkor már vége volt. Azt a lehetőséget kaptuk meg, hogy kívülről senki nem szólt bele a munkahelyünk szakmai szervezésébe. Se abba, hogy kiket hozunk ide, se abba, hogy milyen tudományos tematikát követünk. Az eredmény nem maradt el. Az

UNESCO-tól több mint egymillió dollárt kaptunk, ami lehetővé tette többek között, hogy külföldi tudósokat hívjunk meg, a fiatal kutatóinkat pedig a legjobb külföldi intézetekbe küldjük. A tehetséges fiatalok nemsokára maguk is tisztában voltak a világ tudományos standardjával, hiszen ott tanulhattak, ahol abban a pillanatban a legizgalmasabb munka folyt. Ez aztán megteremtette az intézmény nemzetközi jellegét; munkatársaink ettől fogva folyamatos intellektuális kapcsolatban álltak a világgal. Ennek, és a munkájuknak köszönhetően a legjobb európai és amerikai kutatóintézetek egyenrangúnak ismerik el a Szegedi Biológiai Központot.

– Milyen elképzelés szerint szervezte meg a genetikai intézetet?

– Kezdem azzal, hogy mielőtt a biológiai központba kerültem, nem is éreztem más feladatot magam előtt, mint a kutatást, s később az oktatást. Amikor azonban – 1971-ben – megkaptam az igazgatói kinevezést, szembe találtam magam az intézet megszervezésének problémájával is. Két alternatívát ismertem erre az esetre. Az egyik az, hogy az ember kialakít magának egy kutatócsoportot, amely a témákat illetően is az ő tudományos irányítása alatt dolgozik, és nagyfokú autoritást igyekszik magának szerezni, amit persze nehéz elfogadtatni a szintén szuverén, ámbar fiatal kutató-egyénségekkel. A magyar szisztéma így működött. S azzal a veszéllyel járt, hogy a vezető saját autoritása kedvéért önmagánál tehetségtelenebb embereket vesz maga mellé. Én nem ezt követtem. Különösen azért nem, mert a genetikának akkor még nem volt elegendő számú szakembere Magyarországon, tehát világos volt, hogy, ha a nemzetközi mezőnnyel lépést akarunk tartani, akkor szakembereket is kell képezni. Ehhez pedig más vezetői stílusra van szükség. Kis kutatócsoportokat szerveztem inkább, hogy minél több tehetséges fiatal kapjon viszonylag önálló kutatási lehetőséget. Egyébként a kutatóközpont megalakításakor Straub professzor is így gondolkodott; kö-zölte, hogy nem magának építi az intézetet.

– Ön két ízben volt a központ főigazgatója, s ma is igazgatóként vezeti a genetikai intézetet. Marad-e ideje a kutatómunkára?

– Ami a kutatást illeti, tíz év bizony kiesett. No nem teljesen, hiszen főigazgatóságom idején sikerült intellektuálisan megismerkedni a szegedi központ teljes munkájával és a kutatócsoportok eredményeivel, ami az elméleti tudás tekintetében fontos. De azt azért látnom kellett, hogy a megkövetelt standard szerint, azon a bizonyos kutatói ranglistán, amit az eredmények, a publikációs tevékenység s az idézettség alapján állítanak össze – a fiatal kollégáim, valamikori tanítványaim jócskán elhagytak. Kezdhettem ott, ahol egy fiatalember. Nos: próbálok újra kutató lenni. Igazgatói megbízásom jövőre letelik, új igazgató kell. Nekem megmarad a kutatói státusz.

– Milyen témával foglalkozik ma?

– A munkatársaim furcsállják, de én egy 15–20 éves problémával kezdtem el foglalkozni. Olyasmivel, ami nem sok sikert ígér. Hogy mégis, miért? Ez talán a kutatás legmélyebb lényegével függ össze. A kutató azért dolgozik, mert valami szöveget út a fejében, és képtelen szabadulni attól a kényszerétől, hogy utánajárjon. Számítógépes modellezéssel próbálok bizonyos genetikai folyamatokat felderíteni. Saját régebbi kísérleteimben ugyanis olyan ellentmondásra bukkantam, ami, amint elemezni kezdtem, egy régi problémához vezetett. Most tehát a hittételként elfogadott igazságok hátterét vizsgálom, s a szentségekről talán kiderül, hogy mégis szentségek – de erről meg kell bizonyosodnom.

PANEK SÁNDOR

GOSZTONYI PÉTER

A magyar honvédség a második világháborúban

I. Magyarország a Szovjetunió elleni háborúban

A Szovjetunió elleni hadjárat első magyar hősi halottjai a légierő soraiból kerültek ki. A Husztra kitelepült 1. repülődandár parancsnoksága már 1941. június 27-én távol- és közfeldzerítő gépeket, majd röviddel rá bombázógépeket küldött a Kárpátokon túli galíciai területre. A cél az ottani szovjet katonai erők kipuhatolása, illetve a stratégiai célpontok elleni támadás volt. A magyar repülők számára nem annyira a szovjet léghéghárítás, mint inkább maga a légiút rejtett veszélyt, mivel bevetésük során az oda- és visszaúton át kellett repülniük a Kárpátok fölött, ahol a nyári időszak ellenére is ködös, esős időjárás uralkodott. Különösen a nyitott pilótáulésú vadászgépeket érintették ezek a körülmények.

Június 29-én feladata végrehajtása közben Zelona térségben így veszett el egy Súlyom közfeldzerítő bombázógép. Pilótái, Bánya László főhadnagy és Sallay István zászlós soha nem kerültek elő. Ők a keleti front magyar harcainak első hősi halottai.

Június 30-án Szombathelyi Ferenc altábornagy a szűkebb törzsével Husztra érkezett. Ott alakult meg hivatalosan a Kárpát-csoport; ehhez tartozott az Uzsoki- és a Vereckei-hágó körzetében aktív tevékenységet kifejtő 8. határvadászdandár és a Tatár-hágó térségében felvonult 1. hegyidandár csapatain kívül a gyorshadtest három dandára is. A gyorshadtest Dálnoki Miklós Béla tábornok parancsnoksága alatt a következő seregtestekből tevődött össze: az 1. lovasdandár Vattay Antal tábornok parancsnoksága alatt; az 1. gépkocsizó dandár Major Jenő tábornok parancsnoksága alatt; a 2. gépkocsizó dandár Vörös János tábornok parancsnoksága alatt. Ezenkívül hozzá tartoztak a hadtestközvetlen alakulatok,

A Bernben élő magyar hadtörténész hatalmas forrásanyagra támaszkodó krónikájának első hazai kiadása elé ezt írta: „A második világháború áldozatainak emlékére, a 2. magyar hadsereg hadba indulásának 50. évfordulóján.” Az Európa kiadásában megjelenő könyvből részleteket közlünk.

például a híradó-, a kerékpáros zászlóaljak, a légvédelmi tüzérsztyályok stb. A Kárpát-csoport nem a németeknek, hanem a honvéd vezérkar főnökének volt alárendelve. Így Werth Henrikől kapta meg a támadási parancsot is, amelynek értelmében július 1-jén reggel 7 órakor a főerők Körösmezőről a Tatár-hágón át megkezdtek a Galícia elleni támadásukat. Különböző járőrsztyályok után Viszkov térségében a szovjet határvédelem június 30-án megállította egy magyar zászlóalj támadását. Hímer vezérőrnagy naplója szerint itt a magyarok rövid órákon belül húsz halottat vesztek.

A Kárpát-csoport hadműveletei július 1-jétől július 7-ig tartottak. Ezalatt a magyar főerők a Tatár-hágón átvonulva s Kolomiját elfoglalva a Dnyeszterig törtek előre. A folyót a 2. gépkocsizó dandár július 5-én Zalescsiki helységről érte el. Tőlük északra Rakovszky tábornok csoportja, a megerősített 8. határvadászdandár a Vereckei- és a Toronyai-hágót maga mögött hagyva, a gyorshadtest egy dandárának támogatásával Sztanyiszlav városkát elfoglalva július 6-án szintén elérte a Dnyesztert. A Kárpát-csoporttól északra a német 17. hadsereg tevékenykedett, a magyaroktól délre pedig a német 11. hadsereg a román csapatokkal együtt nyomult keletnek.

Jóllehet a magyar honvédség galíciai hadműveletei olyan térségben folytak, ahonnan a szovjet hadvezetőség az erők kímélése céljából kivonta csapatait, egyes helységeknél és folyami

átkelőhelyeknél veszteségekkel járó utóvédharcokra került sor. Gondot okozott a Kárpát-csoport parancsnokságának a szovjetek által felrobbantott hidak és vasúti alagutak gyors helyreállításának a feladata is, főleg a Kárpátok keleti lejtőinél, Gyel-jatyn-Kolomija térségében. Hiányuk az utánpótlást is veszélyeztette. Például az élen haladó 2. gépkocsizó dandár részére a löszert repülőgépeken kellett előreszállítani. Ami a galíciai polgári lakosság magatartását illeti, ez a bevonuló honvédekkel szemben nem volt ellenségesnek mondható. Galícia 1918-ig az Osztrák–Magyar Monarchia része volt. Az idősebb korosztály, de a középkorúak sem láttak ellenséget a magyar katonákban, akik – kevés kivételtől eltekintve – hazájukon kívül is fegyelmetezten és tisztességgel viselkedtek.

Az aránylag gyors galíciai térnyerés sem rejthette el a Kárpát-csoport szervezési és haditechnikai hiányosságait. A seregtestek gyenge gépesítésén nem sokat segített, hogy a hiányzó katonai gépkocsik pótlására nagyszámú polgári gépkocsit is bevonultattak. Ezeknek nagy része a felázott és amúgy is rossz galíciai utakon hamar felmondta a szolgálatot. Megjavítani őket nem nagyon lehetett; nemcsak a javítóműhelyek hiányoztak, hanem a megfelelő alkatrészek is.

Ehhez járult még az is, hogy a Kárpát-csoport tulajdonképpen ad hoc összeállított kisebb hadsereg volt, jórészt a modern hadviselésben kevésbé használható fegyvernemekkel. Maga a gyorshadtest is csak a nevében volt gyors. Százhatvan páncélosának majd a fele elavult olasz Ansaldo kisharckocsi (CV–35 Ansaldo) volt. Ezek az oroszországi utakon pár hét alatt a szó szoros értelmében maguktól is tönkrementek. Pedig Werth külön is figyelmeztette Miklós Béla tábornokot, hogy nagyon vigyázzon a páncélosaira, mert nem fogják őket pótolni.

(Folytatjuk)

„Szem-beszél”

Tisztelt és kedves közönség, és azok is, akik otthon maradtak, vagy félúton vannak ide, netán eltévedtek, vagy elaludtak valamelyik helyi érdekű járaton!

Nemcsak azért gyűltünk itt össze, hogy ne legyünk külön, hanem, hogy szándékunk szerint belenézünk abba a tükörbe, amit Balogh Sándor tart elénk. Lehet, hogy nem mindig magunkat látjuk benne, csak a mellettünk állót, amint kritikus szempillantásokat vet a képekre, vagy csak egyáltalán néz valahová, amerre épp a képzelet vagy a lassú vágy kalandja viszi. Persze nincs ebben túl sok és alattomos nosztalgia, pusztán az időtlenül visszatérő arc, a test vonalának azok az ívei, amelyek egyfelől a megsemmisülés és a semmittevés előőrsei, másfelől a pusztulás szívünk szerinti, kikezdehetetlen és egyszerű démonai. Amikor előtűnik belőlünk egy darab, torzan s borzan s étálsunk a díszpéldányok között, akkor valami mégis lehengerel ebben az abszurdításban. Vagy az, hogy a világ a könyökünkön jön ki, vagy az, hogy egyáltalán kijöhet, mert hát ott a könyök, arra való, az a durva és mégis finom ív lehet a sarkalatos pont. Talán még csodálkozni sem marad idő, mert idő egyáltalán nem marad a szájmozgásra.

Akkor most nézzük a bőr felületét! Jobbára túl sima, és puhább, mint egy titokban felfújtt mentőmellény. Aztán ráncba szedi magát. És mikor felénk keresné a kijáratot, mondjuk csak, hová igyekszik alatta a láthatatlan és bőréből ki nem bújtt hús, akkor csak kinyitjuk az ajtót, és a beszélő száján elinal. Mert hát a beszélő hasonlít, szeme pedig a szélrózsa minden irányába forog, sugallja a fuvalat: csak lenne itt már a „szem-beszél”. A száj lassuló hallgatásba kezd, a mindörökre rejtett arcban egymásba fordul az összes torz vagy kibírható gyengédség.

És akkor megint marad a test bejárva az ismétlődés lomha, de pontos útját: föld és test, test és föld. Mert ha lebegő levegő lenne a súlytalanságtól, hát akkor fordítanánk egyet a beszélőn, és így kezdené fölvetett fejjel: felettünk a föld!

De ha már ilyen könnyű eltűnni, akkor miért ne maradnánk sokkal nehezebben, kívárvá azt a súlyt, amitől már mozdulni nem lehet. Mert a tér csak a mozdulatnak számít, és mozdulat nélkül az idő is csak áll. Aztán meg a kép majd kileng, megmozog, a néző beleüti az orrát, nem megy le a torkán, hogy mitől áll itt minden, holott a mindenség mozog, vagy inkább totyog. Folytatná a beszélő így, így lenne vége: a száj egyre lassabban hallgat, és már csak a szem beszél.

*

Elhangzik ma délután az ifjúsági ház minigalériájában Balogh József kiállításán.

PODMANICZKY SZILÁRD